

Nacionālā bagātība – mežs

Vētru postījumi Latvijas mežos: seku likvidēšana un ilgtermiņa ietekme

Esam pieraduši uzskatīt, ka Latvijā dzīvojam kā Dieva ausī, ko neapdraud zemestrīces un neplosa taifūni. Tomēr tā vien šķiet, ka pēdējā laikā arvien biežāk mūs piemeklē vētras, kas savā ceļā gluži vai nopļauj teju visus kokus. Pēc Valsts civilās aizsardzības plānā publicētajiem datiem, vidēji valstī visspēcīgākās vēja brāzmas novērotas 1967., 1969. un 2005. gadā, kad fiksētas līdz šim spēcīgākās piedzīvotās vētras. Visspēcīgākā bijusi 1967. gada 17.–18. oktobra vētra. Toreiz Liepājā 18. oktobrī reģistrēts vislielākais Latvijā novērotais vēja brāzmu ātrums – 48 m/s.

Savukārt 2024. gada 28.–29. jūlija ciklona *Kirsti* izraisītā vētra bijusi spēcīgākā Latvijā vasaras sezonās kopš 1966. gada – tā secinājuši Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra meteorologi. Vētras stipruma vēja brāzmas pērn 28. un 29. jūlijā novērotas Mērsragā, Daugavgrīvā, Rīgā, Bauskā, Jelgavā, Dobelē, Ventspilī un Liepājas piekrastē. Visstiprākās ziemeļu, ziemeļrietumu vēja brāzmas reģistrētas Rīgas centrā – 27,4 metri sekundē. Savukārt visilgāk vētras stipruma brāzmas novērotas Daugavgrīvā – kopā 13 stundas no 28. jūlija plkst. 23 līdz 29. jūlija plkst. 12.

Tiek prognozēts, ka tuvāko gadu laikā klimata pārmaiņu negatīvo seku rezultātā diemžēl vētru risks var palielināties. Ko iespējams darīt, lai mazinātu iespējamās postījumus Latvijas mežos? To jautājam nozares speciālistiem.

Arī Limbažu novads ir vēja brāzmu vairāk apdraudētā zona

Zemkopības ministrijas Meža departamenta direktors **Āris JANSONS**, (arī Latvijas valsts mežzinātnes institūta *Silava* vadošais pētnieks) atzina, ka vētras un to radītās sekas mežsaimniecībā ir nopietna problēma. Un klimata pārmaiņu prognozes liecina, ka vētras Latvijā tiešām piedzīvosim arvien biežāk. Tātad jāreķinās ar visu seku kopumu, ko tās izraisa.

Redzamā un slēptā ietekme

Ā. Jansons uzsver, ka problēma ir ne tikai pati vētra un uzreiz visiem redzamās sekas – izgāztie un nolauztie koki, bet arī slēptā ietekme. Koks nav aizgājis bojā, bet, iespējams, ir ļoti novājināts. Varbūt ir pārrautas saknes, koks nē jau izveidojušās plaišas, tomēr, paskatoties uz to, liekas, ka viss joprojām ir kārtībā, jo tas vēl stāv vertikāli. Taču, ja pāris nākamajos gados uzņāk, piemēram, ilgstošs sausums vai kāds cits nelabvēlīgs faktors, kaut ne vētras spēka, bet mazāks vējš, novājinātais koks vairs nespēj tam pretoties, turēties pretī. Tāpēc svarīgi domāt un analizēt ilgtermiņa ietekmi, visu seku kopumu, vērtējot, cik lielā mērā tieši vētras ir centrālais riska faktors mežu apsaimniekošanā. Būtiski skatīties uz risinājumiem, kas var mazināt visu šo kopējo ietekmi.

Nav viena revolucionāra risinājuma

Jāapzinās, ka nav viena revolucionāra risinājuma. Tie ir vairāki, un svarīga pragmatiska rīcība, lai situāciju uzlabotu. Turklāt risinājumi atšķiras atkarībā no meža apsaimniekošanas mērķa. Tajās teritorijās, kur aug saimnieciskie meži, tātad tur, kur pamatmērķis ir koksnes ieguve un atjaunojamā resursa audzēšana, svarīgi kokiem uzturēt pietiekami lielu dzīves telpu, lai tiem veidotos labs vainags, pieaugums resnumā jeb caurmērā.

Savukārt teritorijās, kurām ir citi mērķi (piemēram, rekreācija vai bioloģiskās

daudzveidības uzturēšana), bet koksnes ieguve ir pakārtota, vairāk var domāt, piemēram, par koku sugu maiņu vai pielāgošanu. – *Tā vienkārši runājot, šajās teritorijās samazinām egļu īpatsvaru un tad skatāmies, kādu citu ģenētisku sugu iespējams dabūt, jo skaidrs, ka visa teritorija tikai ar saulmīļu sugām nenoklāsies*, – skaidroja Ā. Jansons. Viena no ģenētiskajām sugām, kas šobrīd Latvijas mežos izplatās arī dabīgā ceļā, ir dižskābardis, ko vairāk var izmantot teritorijās, kurās mežsaimnieki atsakās no eglēm. Tāpat var izmantot duglāziju, tomēr ne visur. Daudz plašāk varētu audzēt Eiropas baltegli. Tiesa, tai ir viens trūkums – baltegle ļoti garšo pārnadžiem.

Līdztekus šiem primārajiem ir vēl viens papildu risinājums, kas nav mazāk svarīgs, – meliorāciju sistēmu uzturēšana kārtībā. Tas ir būtiski, zinot, ka apmēram puse no visiem mežiem aug teritorijās, kurām nepieciešama meliorācija. Koku saknes aug tikai tik dziļi, kamēr augsnē nesākas nepārtraukts ūdens līmenis. Arī priecē, ja tā aug ļoti slapjā vietā, nebūs nekāda miet-sakne daudzu metru dziļumā, kādu ierasts zīmēt botānikas grāmatās. Tāpat ozoliem vai citām koku sugām saknes ūdenī neaug. Lai augtu, tām vajag gaisu, ko elpot. – *Tā kā puse mūsu mežu aug vai nu pārmitrās zonās, vai tajās, kur veikta meliorācija, skaidrs, ka šo sistēmu atjaunošana un uzturēšana ir ļoti būtiska, lai koki var labāk ieķerties augsnē un stiprāk turēties arī vētru laikā*, – atzina speciālists.

Kuri Latvijas reģioni ir visvairāk apdraudēti? Ā. Jansons sacīja, ka, runājot par lielajām vētrām, apdraudētākā ir Dienvidkurzeme. Tāpat teritorijas piejūrā. Tiesa, ne piekrastes pirmais puskilometrs – tieši piejūras josla, bet teritorija nedaudz dziļāk iekšzemē. Pašā piejūras zonā koki jau ir īsāki un vairāk pielāgojušies apstākļiem, ka tos vēji purina visu laiku. Savukārt nedaudz tālāk iekšzemē tie nav piemērojušies lielām vējiem, tātad apdraudējums ir lielāks. Arī Limbažu novadam kā piejūras teritorijai ar šiem riskiem jāreķinās un jādomā, kā mazināt iespējamo vētru sekas.

2022. gada jūnija beigās Liepupes pagastā plosījās pamatīgs vējš, gāzot un laužot kokus. Turklāt dažu dienu laikā tas apkaimē plosījās pat divreiz

Foto no «Ausekļa» arhīva

Vētra ir ļoti stiprs vējš, kura summārais ātrums 10 minūšu laikā sasniedz vismaz 24 m/s, bet vēja ātrums brāzmās var sasniegt pat 100 m/s (360 km/h) lielu ātrumu. Tā var radīt elektronisko sakaru līniju un elektrolīniju pārrāvumus, kontaktu un kabeļu bojājumus pilsētu elektrotransporta un elektroviļcienu līnijās, sagraut vai bojāt dzīvojamās mājas un ražošanas ēkas, izraisīt transporta avārijas, mežu postījumus.

Koku augšanu var salīdzināt ar cilvēka dzīves gājumu

Latvijas valsts mežzinātnes institūtā *Silava* gadu gaitā veikti dažādi pētījumi par klimata pārmaiņu, tostarp vētru, ietekmi uz mežsaimniecību. Starp šobrīd aktuālajiem pētījumiem ir arī pētnieka **Oskara KRISĀNA** vadītais *Vēja izraisīto bojājumu riska samazināšana parasto priežu mežaudzēs pēc izlases cirtēm Baltijas jūras reģiona austrumu daļā* (Eiropas Savienības Kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 1.1.1. specifiskais atbalsta mērķis *Pētniecības un inovāciju kapacitātes stiprināšana un progresīvu tehnoloģiju ieviešana kopējā P&A sistēmā* 1.1.1.9. pasākuma *Pēcdoktorantūras pētījumi* pētniecības pieteikums Nr. 1.1.1.9/LZP/1/24/035). Šis pētījums, kura mērķis ir izstrādāt vēja izraisīto bojājumu riska samazināšanas risinājumu parasto priežu mežaudzēs pēc izlases cirtēm, turpināsies līdz 2028. gadam.

O. Krišāns piekrīt, ka vētru ietekmi pēdējā laikā Latvijā izjūtam vairāk. Šo sajūtu sabiedrībā rada arī informācijas pieejamība, piemēram, sociālajos tīklos uzreiz pēc vētrām parādās fotogrāfijas un video, kas parāda notikušo. Tas viss ir publiski pieejams un redzams. Tiesa, arī pārskatot *Silavas* mājaslapā atrodamos datus par Latvijas meža resursu statistisko inventarizāciju (šāds monitorings par visu valsti tiek veikts jau 20 gadu), jāsecina, ka šie bojājumi palielinās. Tam ir dažādi iemesli. – *Gribu uzsvērt, ka ikdienā redzami fiziski nogāztie koki ir medaļas viena puse. Tas jau ir rezultāts – koks ir beigts un pagalam. Taču traucējumiem ir tendence iedarboties vienam ar otru*, – skaidro pētnieks.

Mehāniski vētrā vai kā citādi bojāts koks kļūst uzņēmīgāks, teiksim, pret slimībām, tāpat tiek vājināta tā apūdeņošanās sistēma. Ja ir traucēta visa koka – tēlaini runājot –

asinsrite, tas kļūst uzņēmīgs pret egļu mizgraužiem, kas pēdējos gados ļoti savairojušies daudzviet Eiropā un arī Latvijā. Kā atceramies, 2023. gadā pat tika izsludināta ārkārtas situācija. Šogad gan mizgraužu aktivitāte jūkami mazinājās. Vasara bija vēsāka, tāpēc koki bija labāk apūdeņoti. Mizgrauži būtu kodusies to mizās, bet pietiekami apūdeņotie koki vienkārši spēja tos noslīcināt. Kaut nezinātajiem it kā nešķiet, ka tas saistīts ar vēju ietekmi, bet ļoti bieži tie koki, kuri cieš no dažādiem sekundāriem bojājumiem, ir vēju iepriekš novājināti. Tas viss ir savā starpā saistīts.

Kā mazināt šo komplekso ietekmi? Censties vairāk stādīt izturīgākas koka sugas? O. Krišāns uzsver, ka citas koku sugas kādā teritorijā nav iespējams ļoti ātri ieviest. Turklāt jāsaprot, ka klimata izmaiņas ir dabisks process, kas vienmēr bijis – kādas augu sugas pamazām atkāpjas, kādas nāk klāt. To visu zinātnieki var pētīt, prognozējot arī to, ar ko turpmāk jāreķinās. Turklāt jāatceras tēze, ka mežu apsaimniekošana būtībā nozīmē strādāt nākamajām paaudzēm.

Taču ko mežsaimnieks var izdarīt savas dzīves laikā? O. Krišāns mežu un kokus salīdzina ar cilvēka dzīvi. Ja bērns (līdzīgi kā koks) strauji aug, ātri mūcās, viņam labi dzīst pušumi, viņš ir norūdījies un kustīgs, tad vēlāk viņš vieglāk pielāgosies pārmaiņām, būs izturīgāks nekā vecāks cilvēks, kuram ir grūti pārvietoties, daudz ātrāk ķeras klāt dažādas kaites. Tātad arī koku jaunaudzes jau sākam jāveido un jāizkopj tā, lai vēlāk būtu izturīgākas. Arī vidēja vecuma stadijā jācenšas neizjaukt koku audzes mehānisko līdzsvaru. Tas viss jāpārdomā un jāņem vērā, pirms stādīt mežu.

Sagatavoja
Laila PAEGLE